

ACTUL ISTORIC DE LA 23 AUGUST 1944 DIN ROMÂNIA ȘI REFLECTAREA LUI DE CĂTRE DIPLOMAȚIA ȚĂRILOR DIN COALIȚIA NAȚIUNILOR UNITE

ION SPĂLĂȚELU

„În lupta pentru înlăturarea regimului dictatorial, alungarea trupelor germane din țară și eliberarea României — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul nostru a reunit forțe de orientări și concepții politico-sociale dintre cele mai diverse, colaborând cu diferite grupări și organizații democratice, cu cadre de comandă din armată, ofițeri și generali patrioți, stabilind legături cu partidele burgheze, precum și cu monarhia și cercurile grupate în jurul acesteia, cu un mare număr de personalități ale vieții cultural-științifice și politice”¹.

Numeroase fapte din perioada aceea de grele încercări pentru poporul român atestă și vor atesta prin vremuri eroismul întregului nostru popor, cutezanța și fermitatea sa în a fi singur stăpîn pe destinele sale, în propria țară.

Actul istoric de la 23 August 1944 — declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — actul energic de voință al întregii noastre națiuni, strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și stăpîn în țara sa a concentrat atenția, în epocă, cum era și firesc, a întregii omeniri progresiste.

De un interes aparte s-a bucurat acțiunea eroică înfăptuită de poporul român, prin scoaterea țării din războiul hitlerist antisovietic și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, în rîndul țărilor Coaliției Națiunilor Unite. Actul istoric de la 23 August din România a fost cu deosebire receptat de către diplomația acestor țări.

Trebuie spus că, acțiunile pentru scoaterea României din războiul hitlerist, prin tratative diplomatice cu țările din Coaliția Națiunilor Unite au dat încă din anii 1942—1944, purtate, de altfel, uneori chiar cu știrea guvernului antonescian, a vicepreședintelui său, Mihai Antonescu. Atenția a fost îndreptată mai întîi spre capitalele țărilor neutre — Turcia, Suedia, Portugalia, Elveția, Vaticanul — în încercarea de a stabili contacte directe cu diplomații țărilor Coaliției Națiunilor Unite.

Aceste tratative au fost practic infructuoase, printre altele și pentru faptul că în cadrul Conferinței de la Casablanca din 14—24 ianuarie 1943, președintele Statelor Unite ale Americii, Franklin Roosevelt și primul ministru al Marii Britanii, Winston Churchill hotărîseră să nu angajeze negocieri cu statele Axei și sateliții lor, ci să le impună „capitularea necondiționată”². Această linie a fost adoptată și de Uniunea Sovietică.

¹ Nicolae Ceaușescu: „Istoria poporului român”, Editura Militară, București, 1983, p. 406.

² Cf. Maxim Mourin: „Le drame des états satellites de Axe, de 1939 à 1945. Reddition sans conditions”, p. 11—13.

Cu toate acestea, tratativele diplomatice purtate de România cu Națiunile Unite au devenit treptat tot mai intense, dată fiind, pe de o parte, aversiunea în continuă creștere a poporului român față de continuarea războiului, iar pe de altă parte și datorită înfringerilor suferite de armatele Axei în 1941 în fața Moscovei, în 1942 la Stalingrad, în 1943 la Kursk-Orel etc., și, lucru foarte important, aceste tratative au fost determinate și de intrarea directă a României sub umbrela distrugătoare a războiului prin executarea primului mare raid aerian asupra Ploieștiului, la 1 august 1943, de către o formațiune de circa 125 de bombardiere americane de tipul B. 24, decolate de la Derna din Africa de nord³.

Într-o asemenea situație, forțele progresiste mai ales, și chiar și guvernul antonescian, au trecut la o adevărată „ofensivă diplomatică”. Acțiunile în această direcție au fost facilitate și de faptul că în vara anului 1943 au fost numiți o serie de noi ambasadori români, Alexandru Cretzianu la Ankara, Frederic Nanu la Stockholm, Vespasian Pella în Elveția ș.a.⁴, având misiunea de a lua și întreține contacte diplomatice cu puterile coaliției antifasciste. Ankara, de pildă, beneficia și de faptul că era foarte aproape de Cairo, unde se afla amplasat cartierul general al forțelor aliate din Orientul Mijlociu. Guvernul antonescian nutrea speranța absurdă a încheierii unei păci separate cu S.U.A. și Marea Britanie.

Totodată, liderii P.N.Ț. și P.N.L., constituind așa-zisa „opozitie democratică”, și-au întezit pe de o parte contactele, discuțiile și tratativele cu P.C.R. în vederea găsirii soluțiilor de salvare națională, iar pe de altă parte, cu aprobarea tacită a guvernului antonescian au procedat la trimiterea unor mesaje adresate unor diplomați occidentali, cit și guvernelor țărilor din Coaliția Națiunilor Unite, în vederea obținerii de condiții acceptabile pentru ieșirea României din război. În cele din urmă la începutul anului 1944 aliații au fost solicitați să-l primească la Cairo, pentru tratative nemijlocite, pe Barbu Știrbey. La 17 martie 1944 au început tratativele de la Cairo care aveau să dureze pînă în august 1944 între reprezentanții României, Marii Britanii, U.R.S.S. și S.U.A., care au angrenat în fapt guvernele de la Moscova, Londra și Washington în privința stabilirii condițiilor armistițiului pentru România.

În total au fost recepționate la București 103 mesaje și au fost transmise la Cairo 106. Mesajele erau trimise lui Barbu Știrbey (mai târziu și lui Constantin Vișoianu, care i s-a alăturat lui Știrbey), care le prezentau ambasadorului sovietic și miniștrilor britanic și american de la Cairo și tot cei doi transmiteau, la București, răspunsul guvernelor aliate⁵. Cel care transmitea și recepționa la București prin radio-telegrafie mesajele cu ajutorul unui cifru, în care, printre altele, erau folosite denumirile Mitică pentru Ion Antonescu, Nae pentru Mihai Antonescu, Vodă pentru rege, „factorii favorabili” pentru „opozitia democratică”, Emisar pentru Știrbei, Ianoș pentru Vișoianu, Alecu pentru Maniu ș.a., a fost locotenentul Turcan, din marina regală britanică, parașutat în Iugoslavia, ajuns clandestin în România și pus la dispoziția acestei acțiuni. A fost folosit, de asemenea, chiar cifrul oficial al Ministerului de Externe, director al acestui cifru

³ „Timpul”, nr. 2238 din 4 august 1943.

⁴ „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 147, din 28 iunie 1943; nr. 197 din 24 august 1943; nr. 204, din 1 septembrie 1943.

⁵ Arhivele Statului București, dosarul nr. 40 0001, vol. 50, fila 98.

fiind Niculescu Buzești, care va ocupa în guvernul Sănătescu, instaurat la 23 August 1944, funcția de ministru de externe.

Un alt mijloc de legătură între forțele naționale din România, ostile războiului, și Aliați a fost reprezentat de locotenent-colonelul englez A.G.G. de Chastelain, parașutat în România în septembrie 1943, considerat prizonier de război și care, în cadrul acțiunii secrete intitulată „Autonom”, transmitea din București, dar și recepționa informații de interes pentru forțele naționale române și guvernele țărilor Coaliției Națiunilor Unite.

Poziția șefilor partidelor politice burgheze a evoluat însă în cadrul unui proces lent și contradictoriu, de refuz față de propunerile eficiente de luptă făcute de comuniști, sperind pînă în ultimul moment în găsirea unei soluții pentru ieșirea din război pe o cale care să-i scutească de colaborarea cu comuniștii.

Pe căile diplomatice înfățișate mai sus au fost anunțate guvernului român, la 12 aprilie 1944, condițiile de armistițiu ale guvernului sovietic⁶, între care figurau printre altele rupțura cu germanii și lupta comună a trupelor române și a trupelor aliate împotriva acestora, restabilirea frontierei româno-sovietice așa cum fusese trasată în 1940, compensarea pagubelor pricinuite U.R.S.S., eliberarea prizonierilor, anularea dictatului de la Viena și revenirea Transilvaniei de nord la România ș.a. În aprilie 1944, însărcinatul cu afaceri al Uniunii Sovietice la Stockholm, Semionov, îi declara ambasadorului român Manu: „Am prefera să avem de-a face cu guvernul actual al României... Însă, deoarece nu există prea multe speranțe în acest sens, noi sîntem gata să avem de-a face, în același timp, cu opoziția română, în persoana lui Maniu și Brătianu”⁷.

În cele din urmă, în condițiile adversității totale a maselor populare față de continuarea războiului și de regimul dictaturii antonesciene, cuprins de criză tot mai profundă, calea care s-a dovedit a fi cea mai eficientă, cu adevărat salvatoare a fost marea ridicare la luptă a tuturor forțelor naționale în frunte cu P.C.R. în memorabilul 23 August 1944.

Animat de înaltă răspundere patriotică față de soarta țării, călăuzit de concepțiile și obiectivele finale ale luptei sale revoluționare, P.C.R. a acționat cu hotărîre și clarviziune în interesul realizării celui mai larg front al tuturor forțelor naționale folosind din plin contradicțiile puternice create între liderii partidelor burgheze și palatul regal, pe de o parte, și regimul dictaturii mareșalului Antonescu, pe de altă parte. De o mare însemnătate pentru activitatea partidului comunist au fost măsurile întreprinse pentru organizarea propriului aparat militar încă din 1943 (Gărzile Patriotice de luptă), dar mai cu seamă, înfăptuirea de către P.C.R. și P.S.D. în aprilie 1944 a Frontului Unic Muncitoresc. La 20 iunie 1944 din inițiativa P.C.R. a fost realizat Blocul Național Democrat, alcătuit din reprezentanți ai P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. „Evoluția politicii interne din ultimele săptămîni — erau nevoiți să observe reprezentanții Wehrmachtului la București — arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist”⁸.

⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M.A.E.), dosarul S. 1, Stockholm, vol. 1, fila 221.

⁷ Arh. M.A.E., dosarul S. 1, Stockholm, vol. 1, fila 200, Declarația lui Semionov din 10 aprilie 1944, ora 11.

⁸ Arhivele Statului București, fondul „Documente germane”, rola nr. 883/5631, cadrele 433—434.

Excelenta pregătire de către P.C.R. și ceilalți reprezentanți din Blocul Național Democrat și ai palatului regal a declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a făcut ca serviciile germane din București să afle despre aceasta abia după trei ore, când fuseseră deja blocate de trupele române. Prin „Proclamația regelui către țară“ difuzată la orele 22 în ziua de 23 August — în elaborarea căreia un rol de seamă a avut Lucrețiu Pătrășcanu — opinia publică mondială lua cunoștință de doborîrea dictaturii antonesciene. „Din acest moment — anunța Proclamația difuzată de radio București — încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite“⁹.

În acel moment istoric de mare însemnătate națională trebuia făcut totul ca hotărîrea României să fie adusă la cunoștința tuturor Aliaților Coaliției Națiunilor Unite printr-un act autentic, emanat de la noul guvern. Trebuia totodată, să se obțină stabilirea unui cod secret și a unei lungimi de unde radio, pentru a se realiza o legătură directă și cu Comandamentul militar aliat pentru Orientul Apropiat, legătura cu Comandamentul militar sovietic fiind deja stabilită prin intermediul Ambasadei U.R.S.S. din Suedia¹⁰. Aceste legături erau indispensabile guvernului și Marelui Stat Major român. Intrarea în contact direct cu fiecare dintre reprezentanții guvernelor Coaliției Antihitleriste nu era posibilă deoarece cablul submarin era tăiat, iar transmisiunile terestre telefonice și telegrafice peste Balcani continuau să fie controlate de armata hitleristă aflată încă în zonă.

Pentru rezolvarea acestei situații, îndată după declanșarea victorioasă a revoluției, în noaptea de 23 spre 24 august la orele două, colonelul în retragere Niculescu Ștefan a primit misiunea de a pleca imediat pe calea aerului la Istambul (Turcia). Împreună cu el avea să fie transportat și locotenent-colonelul englez Chastelain. Greutatea cea mare era că avionul respectiv, dezarmat și de mari dimensiuni, greoi la manevrat, cu o viteză de zbor redusă era ușor de reperat de aviația hitleristă. În plus sosirea lui nu putea fi anunțată în Turcia. Cu admirabil curaj și măiestrie, s-a zburat peste Balcani la peste 3000 de metri înălțime, deasupra norilor, pentru a scăpa de observarea oricăror avioane de recunoaștere, iar de-a lungul coastelor Asiei Mici și pînă la Istambul s-a zburat foarte jos, cu trenul de aterizaj scos afară, cu balansarea aripilor și cu emiterea de semnale S.O.S. spre a se arăta, astfel, dorința de aterizare ca avionul să nu fie doborît. Din întîmplare s-a aterizat, după trecerea Mării de Marmara, pe primul aerodrom turc întîlnit, la Esilchioi, un aerodrom militar. Imediat, ministrul român la Istambul, Cretzeanu, a intrat în posesia plicului cu documentele necesare, s-a deplasat la Ankara, unde era sediul guvernului turc și al ambasadelor străine, prezentînd oficial ieșirea României din alianța cu Germania hitleristă și întoarcerea armelor împotriva acesteia, alături de armatele sovietice și de celelalte țări ale Coaliției Națiunilor Unite. După ce au fost îndeplinite și celelalte sarcini ale misiunii, întregul echipaj și avionul au reușit să revină cu bine în țară.

Situația creată în România prin voința întregului popor român și a armatei sale a determinat un interes deosebit de mare în rîndurile diplomaților Coaliției Națiunilor Unite. Ambasadorul american în Uniunea Sovietică, Averell Harriman,

⁹ „România liberă“, anul II, 1944, nr. 11 din 24 august 1944, p. 1, col. 1.

¹⁰ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 9, dosarul nr. 852.

il anunța la 24 august 1944 printr-o telegramă pe secretarul de stat al S.U.A. la Washington că „i-am făcut în după-amiaza aceasta, la 3.30, o vizită lui Vișinski (Andrei Ianuarevici Vișinski), adjunct al Comisarului poporului pentru afacerile externe al Uniunii Sovietice (n.n., I.S.) — pentru a întreba ce informații are guvernul sovietic în legătură cu evenimentele din România... Vișinski a afirmat că... problema ar trebui studiată, avându-se în vedere condițiile schimbate... El a fost de acord să mă informeze cu promptitudine în legătură cu orice eveniment”¹¹.

La 24 august 1944, imediat după elucidarea deplină asupra evenimentelor din România, a fost dată publicității la Moscova Declarația Comisariatului Afacerilor Străine în care se arăta că Uniunea Sovietică nu are pretenții teritoriale și nu intenționează să intervină în situația internă a României și că sprijinul dat de armata română pentru lichidarea trupelor germane va grăbi încetarea operațiunilor militare și încheierea armistițiului.

În declarație se preciza: „În legătură cu evenimentele din România, guvernul sovietic socotește că nu este de prisos să întărească declarația dată în aprilie a.c., că Uniunea Sovietică nu are nici un fel de pretenție teritorială și nici nu intenționează să schimbe starea socială existentă sau să-i știrbească prin orice mijloc independența. Dimpotrivă, guvernul sovietic socotește necesar să refacă împreună cu românii independența României pe calea eliberării ei de sub jugul fascist.

Comandamentul suprem sovietic declară că dacă trupele române vor înceta operațiunile militare împotriva Armatei Roșii și dacă ele se obligă să ducă războiul de eliberare mină în mină cu Armata Roșie împotriva germanilor sau împotriva ungarilor pentru eliberarea Transilvaniei, atunci Armata Roșie nu o va dezarma, li va îngădui să păstreze tot armamentul și o va ajuta prin toate mijloacele să ducă la bun sfârșit această înaltă misiune. Armata Roșie nu poate înceta operațiunile militare de pe teritoriul românesc decât după ce va fi lichidat trupele germane care asupresc poporul român. Sprijinul trupelor românești acordat forțelor Armatei Roșii în vederea lichidării trupelor germane este singurul mijloc pentru grăbirea încetării operațiunilor militare pe teritoriul României și încheierii armistițiului României cu coaliția aliată”¹². Textul declarației guvernului sovietic a fost transmis imediat de către ambasadorul american din Moscova la Washington.

În același timp reacționează prompt și diplomația puterilor occidentale. Tot în ziua de 24 august, secretarul de stat pentru afaceri externe al S.U.A., Cordell Hull, dădea publicității o declarație privitoare la ieșirea României din Axă în care se spunea: „Știrile arată că românii, în fața forței copleșitoare a armatelor aliate, abandonează războiul lipsit de glorie dus alături de Hitler. Acum se pot întoarce plini de hotărâre la obligația de a ajuta la izgonirea din țara lor a invadatorului nazist. Germania pierde astfel pe primul din sateliții săi. Naziștii trebuie să știe că stăpânirea lor în Balcani se prăbușește”¹³.

¹¹ Arhivele Statului, București, colecția Microfilme S.U.A., rola 662, cadrul 1088. Telegrama este publicată și în „Foreign Relations of the United States”, Diplomatic Papers, 1944, volume IV, Europe, Rumania Washington, 1966, p. 192.

¹² Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar nr. 245, f. 237—238.

¹³ Arhivele Statului București, colecția Microfilme Anglia, r. 407, c. 13; Public Record Office, London, Foreign Office, Political (F.O. 371), vol. 44005, f. 114.

Tot la 24 august și-a făcut cunoscută poziția, oficial, față de schimbarea revoluționară realizată de poporul român și guvernul englez printr-o Declarație difuzată la ora 20,45 de radio Londra în limba română în care se arăta : „Națiunile Unite au garantat României integritatea teritorială și independența, fapt care a determinat pe regele Mihai să iasă din alianța cu Germania.

Sînt deosebit de importante cuvintele din proclamația suveranului în care se declară că independența poporului depinde de curajul cu care acesta va ști să lupte. Sînt de asemenea demne de amintit cuvintele prin care se ordonă tuturor românilor să lupte prin orice mijloc. Românii au primit, astfel, îndrumări asupra conduitei pe care trebuie să o aibă față de cei care au ciuntit în 1940 granițele țării împotriva voinței poporului.

Este cazul să se reamintescă cele spuse de domnia sa Churchill la 3 septembrie 1940. Vorbind de Transilvania domnia sa declara că România a suferit mutilări teritoriale pe care Anglia nu le va recunoaște decît dacă ele au fost făcute cu încuviințarea poporului român. Într-o altă împrejurare, domnul Eden a declarat : „Recompensa României pentru prietenia sa cu Germania a fost tristă și amară, dar guvernul britanic nu recunoaște anexiunile teritoriale impuse printr-un dictat“¹⁴.

Demn de semnalat este și comentariul pe care îl făcea la 24 august generalul englez Edward Montgomery, care aprecia că actul istoric înfăptuit de România a deschis drumul armatei sovietice spre Berlin. Spunea generalul englez : „România, Bulgaria și Ungaria constituiau pentru Hitler un zid de apărare împotriva rușilor. România căzînd, Bulgaria a rămas izolată. Probabil că ea se va grăbi să facă același lucru ca vecina ei, căci nu mai are de ales. Dar Ungaria ? Dacă germanii o vor sili să continue lupta alături de ei, va avea de suportat atacul rușilor și românilor. Ajuțați în mod activ de români, rușii vor putea fi în curînd la Viena. Prin poarta Carpaților deschisă de români, rușii vor putea ajunge la München și înainta spre Berlin“¹⁵.

După cum se știe în după-amiaza zilei de 24 august 1944, posturile de radio românești au difuzat Declarația de război a României împotriva Germaniei în care se spunea : „Germania s-a pus în stare de război față de România.

Guvernul ordonă deci Armatei de a începe lupta împotriva tuturor formațiunilor militare germane aflate pe teritoriul României pentru eliberarea țării de ocupațiunea germană“¹⁶. Acest act de demnitate națională a poporului român a concentrat și mai mult atenția diplomației țărilor din Coaliția Națiunilor Unite. Exprimînd punctul de vedere al guvernului sovietic ziarul „Pravda“ scria la 27 august 1944 că Declarația de război a României făcută Germaniei trebuie să servească de exemplu sateliților lui Hitler : „eșecul germanilor în România — sublinia Pravda — pune pentru ceilalți sateliți ai Germaniei problema continuării acestui război de jaf alături de hitleriști“¹⁷. Într-adevăr, N. Balabanoff, ministrul Bulgariei la Ankara, declara : „Bulgaria va urma în curînd exemplul înțelept

¹⁴ Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245, f. 235.

¹⁵ Arhivele Statului București, fond Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosar 245, f. 233.

¹⁶ „România liberă“, anul II, nr. 12 din 26 august 1944, pag. 2, col. 1—3.

¹⁷ „Pravda“ din 27 august 1944.

al României"¹⁸. La rîndul său ziarul „The New York Times” din 25 august, exprimînd aprecierea oficialităților americane, scria în legătură cu declarația de război a României împotriva Germaniei: „Istoria poate consemna pe bună dreptate fapta României ca unul dintre evenimentele decisive ale întregului război”¹⁹.

Evoluția situației din România, hotărîrea fermă a poporului român de a-și croi prin luptă eroică un nou destin, de a înainta neabătut pe calea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a adus în prim planul diplomației țărilor Coaliției Națiunilor Unite problema încheierii Armistițiului cu România. La 26 august 1944, Agenția T.A.S.S. a fost imputernicită de guvern să transmită „Condițiile Armistițiului propus României de guvernul sovietic în aprilie 1944”²⁰. În aceeași zi ambasadorul U.R.S.S. la Stockholm declara că „guvernul sovietic este gata a semna un armistițiu cu România pe baza condițiilor oferite în aprilie”²¹. Simultan cu toate acestea, ambasadorul american la Moscova, Harriman, printr-o telegramă către secretarul de stat american Hall, informa despre o declarație a Comisarului poporului pentru afacerile străine al U.R.S.S. Viaceslav Mihailovici Molotov, referitoare la introducerea la cererea reprezentanților României la Cairo a încă trei clauze în condițiile de armistițiu propuse de Uniunea Sovietică²². (Cele trei clauze vizau: 1. rezervarea unei zone libere pentru reședința guvernului român; 2. acordarea unei perioade de 15 zile pentru ca trupele germane să părăsească România; 3. reducerea mărimumi despăgubirilor). Clauzele respective urmau să fie discutate în întregul context al armistițiului de către reprezentanții guvernelor U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii la Moscova împreună cu reprezentanții României.

La 29 august 1944, delegația guvernamentală română, formată din Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul secretar de stat pentru justiție, Dumitru Dămăceanu, general, ministru secretar de stat la interne, Barbu Știrbey și Ghiță Pop, a plecat la Moscova pentru negocierea și încheierea armistițiului. Convenția de armistițiu între guvernul României, pe de o parte, și guvernele Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statelor Unite, pe de altă parte, cuprindea clauze de ordin militar, politic, teritorial și economic, definind statutul juridic internațional al României pînă la semnarea tratatului de pace. „Sub președinția lui Molotov — informa ambasadorul american Washingtonul — noi toți am avut ieri noapte (11 spre 12 septembrie n.n. — I.S.) o întîlnire de 5 ore cu delegația română. Aceasta din urmă a cerut lămuriri sau reformulări aproape pentru fiecare articol al acordului de armistițiu și a propus, de asemenea, cîteva adăugiri.

Din toate propunerile lor de reformulare, Molotov a acceptat numai două în mod cert și a fost de acord să se analizeze o alta. Prima propunere acceptată se referea la amendamentul la articolul care cerea României să interneze în lă-

¹⁸ „Son Telegraph” (Turcia) din 26 august 1944.

¹⁹ Arhivele Statului București, colecția fotocopii. Ziarul „The New York Times”, Friday, August 25, 1944, pag. 12, col. 3.

²⁰ Arhivele Statului București, fondul Propagandei naționale, Bulentine, dosar 245, fila 285.

²¹ Arhivele Statului București, dosarul nr. 40001, vol. 50, fila 98, p. 12—23, din raportul lui Iuliu Maniu prezentat în ședința P.N.Ț., din 4 iulie 1946.

²² Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1944, volume VI, Europe Rumania, Washington, 1966, p. 196—197.

găr pe cetățenii unguri și germani care locuiesc în România. Românii au cerut să se facă o excepție în favoarea evreilor refugiați din Ungaria. Molotov a spus că nu vede nici o obiecție la aceasta. A doua se referea la adăugirea unei formulări în sensul ca, Comisia de Control să-și încheie activitatea odată cu încheierea păcii cu România...²³ Astfel, actul istoric de la 23 August 1944 a creat condițiile necesare reglementării diplomatice a situației României cu Națiunile Unite. Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională a dus, printre altele, după cum se știe, la însemnate contribuții și succese ale României în lupta împotriva Germaniei hitleriste. Generalul Cochet și Lt. col. Paquier (Franța), remarcând conștințele actului istoric de la 23 August din România, scriau în articolul „România alături de Națiunile Unite” că, drept urmare, „Armatele sovietice au putut să străbată țara în marș cu arma pe umăr, îndreptându-se spre Ungaria și Bulgaria și să se concentreze în centrul și sud-vestul Transilvaniei”²⁴.

Vestea declanșării revoluției de eliberare socială și națională în România a întrunit în epocă numeroase aprecieri elogioase și din partea diplomației altor țări. Iată numai câteva : „Această știre care sosește în plină insurecție a Parisului îi va umple de bucurie pe luptătorii noștri” — se exprima în consens cu opiniile unor oficialități ziarul francez „Front National” din 24 august 1944. „Salutăm România, admirăm cu adevărat gestul pe care l-a făcut” — arătau, la rîndul lor, unii diplomați turci la Ankara²⁵.

În Argentina, o gazetă de prestigiu oglindind punctul de vedere oficial comenta : „De fapt, România nu se limitează la ruperea relațiilor cu Germania. Ea se declară aliata Națiunilor Unite și inamica fostului său aliat”²⁶.

De altfel, după cum se știe, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a decernat doar unui număr de cinci personalități străine ordinul „Victoria” pentru merite deosebite în înfrîngerea Germaniei hitleriste, respectiv lui Iosip Broz Tito, generalului american D. Eisenhower, generalului englez E. Montgomery, generalului polonez Mihal Relu Zymierski, și, pentru sacrificiile date poporului român, regelui României. În Decretul emis în acest sens se spunea : „Pentru actul curajos al cotiturii hotărîte a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei... se acorda ORDINUL VICTORIA”.

Actul istoric de la 23 August 1944 a stat, de asemenea, la baza reluării relațiilor diplomatice ale României cu țările din Coaliția Națiunilor Unite. „Guvernul sovietic — se spunea în comunicarea din august 1945 făcută guvernului român — ținînd seama de participarea activă a României, începînd de la 23 August 1944, în luptă de partea aliaților, în contra Germaniei hitleriste, precum și de îndeplinirea loială de către România a obligațiilor luate prin Convenția de armistițiu, a hotărît să restabilească relații diplomatice cu România. Așa-numea „lovitură de stat” din 23 August nu a fost o simplă revoluție de palat. Ea a fost rezultatul situației militare și politice din Europa, a unității celor trei

²³ Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1944, volume VI, Europe, Rumania, Washington, 1966, p. 231—232.

²⁴ „România alături de Națiunile Unite” de general Cochet și Lt. col. Paquier, în revista „Cahiers France—Roumanie”, nr. 5, sept.-oct., 1946, p. 40—46.

²⁵ „Tanin” (Turcia) din 29 august 1944.

²⁶ „La Prensa”, (Argentina) din 25 august 1944.

mari puteri, a curajului și acțiunilor adevăraților români democrați“²⁷. A urmat, de asemenea, reluarea relațiilor diplomatice cu țara noastră și de către S.U.A., Marea Britanie și alte state.

În sfârșit, rolul imens pe care l-a determinat 23 August 1944 în viața poporului român a fost remarcat cu deosebire în timpul dezbaterilor diplomatice de la Paris din 1946, prilejuite de încheierea Tratatului de pace în urma celui de al II-lea război mondial. „...La 23 August 1944 — spunea în discursul pe care l-a rostit la 13 august 1946 delegatul U.R.S.S., A.I. Vișinski — când nu erau încă evidente perspectivele dezvoltării viitoare a evenimentelor militare și când soarta Germaniei era departe de a fi clară, politica externă a României a luat o întorsătură hotărâtoare. România a încetat complet operațiunile militare împotriva Uniunii Sovietice pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt legăturile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război de partea Națiunilor Unite, împotriva Germaniei și Ungariei... Prin aceasta, România a acordat un ajutor Națiunilor Unite și, în primul rînd, Uniunii Sovietice...“²⁸.

Asemenea declarații, încărcate de înalte semnificații, de sensul greu al faptelor pe care l-a avut și îl are în istoria României și a omenirii 23 August 1944, au fost făcute în epocă de către numeroase alte personalități diplomatice de mare răspundere, dar spațiul nu ne îngăduie să ne referim la ele.

În cartea de aur a istoriei lui August 23, acțiunile diplomației românești, iscusința cu care au fost realizate, de a sluji în ciuda atîtor greutăți interesele naționale, se constituie ca o contribuție importantă, de mare însemnătate, pentru înscrierea României pe calea demnității sale naționale, a socialismului.

„Sînt multe fapte — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — care atestă cu putere că poporul român nu a avut nimic comun cu războiul împotriva Uniunii Sovietice și a aliaților, că odată cu victoria insurecției armate s-a alăturat cu toată forța și hotărîrea Uniunii Sovietice, Națiunilor Unite, luptînd cu abnegație pentru zdrobirea Germaniei hitleriste, a fascismului“²⁹.

²⁷ „Scînteia“, nr. 295, din 8 august 1945.

²⁸ „Scînteia“, nr. 601, din 16 august 1946.

²⁹ Nicolae Ceaușescu: „Istoria poporului român“, Editura Militară, București, 1983, pag. 484.